

**Cernuella (Xerocincta) neglecta (Draparnaud, 1805),
een nieuwe soort voor Nederland**

door

W. BACKHUYS

Afd. Systematische Dierkunde der Rijksuniversiteit, Leiden

en

Th. E. J. RIPKEN

Reeds in april 1962 werden door TH. RIPKEN in Hoek van Holland op een terreintje ten westen van hotel „Zonnewende” op de hoek van de Alkstraat en de Schelpweg een aantal *Helicella*'s verzameld, die hij later op grond van de schelp determineerde als *Cernuella neglecta*. Het betrof hier echter alleen een aantal dode exemplaren. In september 1965 konden ook levende exemplaren bemachtigd worden. Het terreintje bestaat uit een duinvlakte, waarin zich in het midden een dichte vegetatie van duindoorn bevindt. De randen van de vlakte zijn grazig en hier en daar zijn er open plekken zand. De exemplaren werden gevonden in en op het gras aan de rand van een open, zandig stuk. Deze populatie heeft zich tot op heden (augustus 1966) kunnen handhaven. De vondsten van 1962 en 1965 doen vermoeden, dat de populatie hier al enige jaren leeft en strenge winters, als die van 1962/1963, kan doorstaan. Als begeleidende soorten van *Cernuella neglecta* werden gevonden: *Monacha cantiana*, *Arianta arbustorum*, *Cepaea nemoralis* en *Helix aspersa*.

In oktober 1965 werd door A. W. JANSSEN ook te Hoek van Holland op een terrein tussen de spoorlijn en de Pastoor Onderwaterstraat een populatie van grote *Helicella*'s gevonden, die aanvankelijk gehouden werden voor *Helicella itala*. Bij nadere beschouwing bleek, dat het ook hier *Cernuella neglecta* betrof. Deze vindplaats bestaat uit een spaarzaam met gras begroeide zandvlakte, waarop de dieren in enorme aantallen aanwezig waren. Er kon daarom een groot aantal exemplaren levend verzameld worden, zodat determinatie op anatomische kenmerken mogelijk was. Als begeleidende soorten werden hier gevonden: *Monacha cantiana* en *Monacha cartusiana* (2 ex.).

Op de schelp kan *Cernuella neglecta* het eenvoudigst van *Helicella itala* gescheiden worden door te letten op de navel, die bij *Cernuella neglecta* veel nauwer is, terwijl de mond meestal wijder is. Bij *Helicella itala* is de mondrand over het algemeen lager op de voorlaatste winding aangehecht, zodat de uiteinden van de mondrand dichter bij elkaar komen te liggen (zie fig. 1 en 2). Anatomisch zijn beide soor-

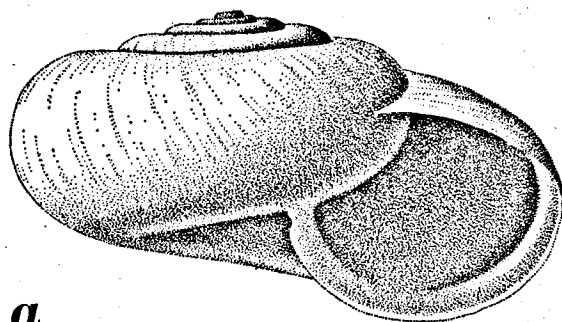
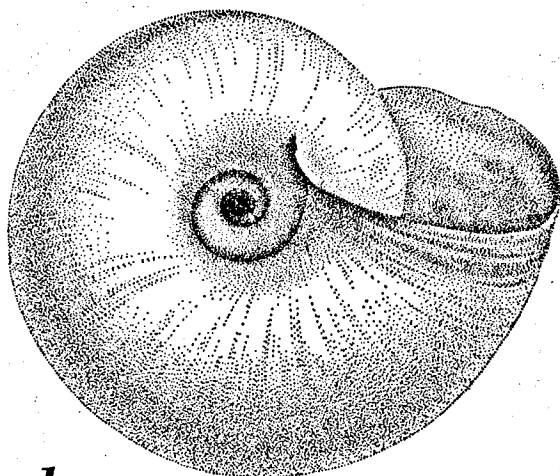
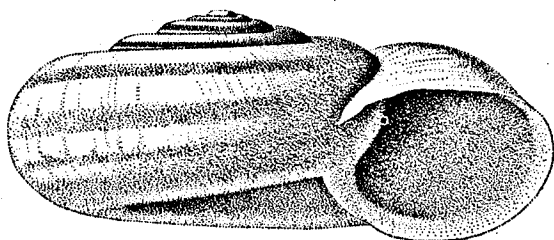
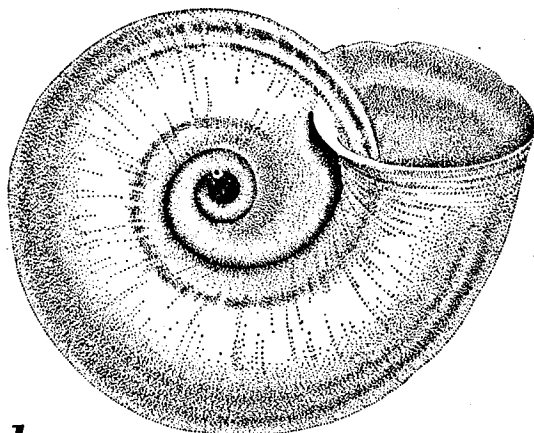
a**b**

Fig. 1 a. en b. *Cernuella* (*Xerocincta*) *neglecta* (Drap.), Pastoor Onderwaterstraat, oktober 1965; a: schelp mondaanzicht, hoogte 10,3 mm; b: schelp onderzijde, breedte 18,1 mm.

ten zeer eenvoudig te scheiden. *Helicella itala* bezit twee pijlzakken, die symmetrisch aan weerszijden van de vagina liggen, met in iedere pijlzak een pijl. *Cernuella neglecta* bezit daarentegen twee pijlzakken, die asymmetrisch aan één kant van de vagina liggen en waarvan er meestal slechts één een pijl heeft. Bovendien zijn bij *Cernuella neglecta* verhoudingsgewijs het flagellum korter en de epiphallus langer dan bij *Helicella itala* (zie fig. 3).

a

b

Fig. 2 a. en b. *Helicella itala* (L.), Gulpen, Zuid-Limburg, juni 1964;
a: schelp mondaanzicht, hoogte 7,7 mm; b: schelp onderzijde, breedte 17,3 mm.

BIOMETRISCHE GEGEVENS

De populaties van *Cernuella neglecta* zijn als volgt gecodeerd:

populatie I : Zonnewende, april 1962.

populatie II : Zonnewende, september/oktober 1965.

populatie III: Pastoor Onderwaterstraat, oktober 1965.

Pop.	aantal	breedte				hoogte				geban- deerd
	ex.	gem.	s	max.	min.	gem.	s	max.	min.	
I	79	141	15	170	100	83	10	105	57	100 %
II	66	108	16	148	77	63	8	89	47	100 %
III	172	149	19	191	101	83	11	112	56	30 %

Tabel. I. Biometrische gegevens van de populaties van *Cernuella neglecta* in Hoek van Holland. De maten zijn gegeven in 0,1 mm. De meetfout bedraagt $\pm 0,1$ mm. s = standaarddeviatie; deze kon berekend worden, aangezien de verzamelingen van breedten en hoogten normaal verdeeld zijn.

Uit de gegevens in de tabel blijkt, dat de exemplaren van de populaties onderling verschillen, zowel wat afmetingen als wat bandering betreft. De exemplaren van populatie I en II zijn op verschillende tijdstippen op dezelfde plaats verzameld, doch verschillen zeer in hun afmetingen. Populatie III echter, die in dezelfde tijd verzameld is als populatie II vertoont ongeveer dezelfde afmetingen als populatie I, terwijl bij populatie III slechts 30% der exemplaren gebandeerd is. Dit verschijnsel zal waarschijnlijk veroorzaakt worden door één of meer oecologische en/of genetische factoren. Zonder meer waarnemingen over een langere periode lijkt het ons echter onverantwoord hierover een theorie naar voren te brengen.

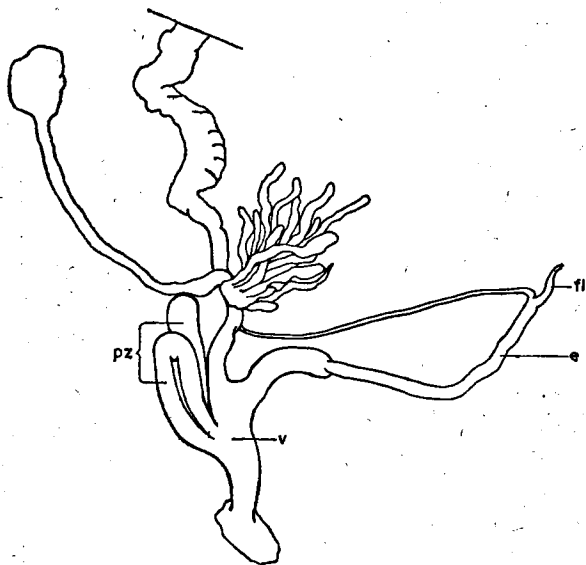

Fig. 3. *Cernuella (Xerocincta) neglecta* (Drap.), Pastoor Onderwaterstraat, oktober 1965; genitaliën $\times 5$; e. = epiphallus, fl. = flagellum, pz. = pijl-zakken, v. = vagina.

VERSPREIDING

Aanvankelijk werd *Cernuella neglecta* beschouwd als een mediterrane soort met als areaal Catalonië, geheel Zuid-Frankrijk, de Westkust van Noord-Italië, geheel midden-Italië, Corsica, Sardinië, Sicilië,

Dalmatië, Griekenland, de Krim?, Syrië? en Algerië. Door een aantal vondsten, vooral van de laatste tijd, is gebleken, dat dit areaal zich veel verder naar het noorden toe uitstrekt.

Uit Engeland is de soort bekend van één vindplaats in West-Kent. In Frankrijk is hij tot aan Lille, dicht bij de Belgische grens gevonden. Uit België zijn nog geen waarnemingen bekend. VON DER HORST meldt de soort uit het gebied van het Vierwoudstedenmeer (1964) en uit Ludwigshafen aan de Rijn (1959). O.a. LOZEK (1957) noemt de soort uit Bohemen en Thüringen. De Heer SCHMID uit Ludwigsburg was zo vriendelijk om ons tijdens de laatste vergadering der Deutsche Malakozoologische Gesellschaft te Wenen mede te delen, dat hij deze soort ook bij Mainz gevonden had. De recente vondst in Hoek van Holland sluit geheel aan bij het tot nu toe bekende areaal en zou als schakel gezien kunnen worden tussen de vindplaatsen langs de Rijn en die in Engeland en Noordwest Frankrijk. Of de soort tijdenlang onopgemerkt is gebleven, of zijn areaal, al dan niet onder invloed van de mens, naar het noorden uitbreidt, is voornog een onopgeloste zaak.

Dr. C. O. VAN REGTEREN ALTENA was zo vriendelijk om de determinatie te controleren en te bevestigen. Veel dank zijn wij ook verschuldigd aan de Heer A. W. JANSSEN te Rotterdam, die bereidwillig zijn materiaal en gegevens aan ons afstond. De fraaie schelptekeningen werden vervaardigd door de Heer H. HEIJN van de afdeling Systematische Dierkunde der Rijksuniversiteit te Leiden. De tekening van de genitaliën werd gemaakt door W. BACKHUYS naar een preparaat van de Heer E. GITTENBERGER.¹⁾

LITERATUUR

- HORST, D. VON DER, 1959. *Helicella (Cernuella) neglecta* (Draparand) in SW-Deutschland. Arch. Moll., vol. 88, p. 196.
HORST, D. VON DER, 1964. *Cernuella neglecta* am Vierwaldstättersee. Mitt. dtsch. malak. Ges., nr. 5, p. 63.

¹⁾ Onlangs is van de Heer T. Dijkhuizen te Maasdijk vernomen, dat hij *Cernuella neglecta* reeds enkele jaren geleden levend heeft verzameld op twee vindplaatsen in Maasdijk en omgeving, op ongeveer 6 km afstand van de vindplaatsen in Hoek van Holland. In september 1966 bleek deze soort zich nog steeds gehandhaafd te hebben op de betrokken plaatsen: (1) Parkje rond de algemene begraafplaats te Maasdijk. Vrij talrijk. (2) Langs de weg naar de Nieuwe Waterweg min of meer in het verlengde van de Korte Kruisweg ten zuidwesten van Maasdijk, direct voorbij de kruising met de Oranjedijk. Slechts twee levende exemplaren. *Cernuella neglecta* blijkt dus een groter areaal te bestrijken dan alleen Hoek van Holland, waar ook de populatie van de Pastoor Onderwaterstraat zich tot op heden heeft kunnen handhaven.

- JAECKEL, S. G. A., 1960. Ergänzungen und Berichtigungen zum rezenten und quartären Vorkommen der mitteleuropäischen Mollusken. Die Tierwelt Mitteleuropas, vol. 2, pars I, p. 173.
- LOZEK, V., 1957. *Helicella (Xerocincta) neglecta* (Draparnaud) in Böhmen und Thüringen. Arch. Moll., vol. 86, pp. 167-170.
- TAYLOR, J. W., 1921. Monograph of the Land & Freshwater Mollusca of the British Isles, vol. 4, pp. 137-142.
- Census of the distribution of British non-marine mollusca (7th ed.), 1951. Journ. Conchol., vol. 23, pp. 171-244.

SUMMARY

Cernuella (Xerocincta) neglecta (Draparnaud) has been found for the first time in the Netherlands, at Hook of Holland in the province of Zuid-Holland. Differences are given between *Helicella itala* and *Cernuella neglecta*. Biometrical data are given from three populations of the latter, referred to as „Zonnewende, April 1962 (I)”, „Zonnewende, September/October 1965 (II)” and „Pastoor Onderwaterstraat, October 1965 (III)” (see table I). The populations I and II were sampled at exactly the same locality, but at different times. The measurements are given in 0,1 mm; aantal ex. = number of specimens, breedte = breadth, hoogte = height, gem. = mean, s. = standard deviation, gebandeerd = banded.